

Verslag van de op 6 april 2019 gehouden wandeling door de Zanderdennen georganiseerd door Kootwijk Groen met als gids Wim Huijsman.

Wim is 42 jaar in dienst geweest bij Staatsbosbeheer op de Veluwe en deelt graag zijn kennis van het gebied met ons.

Deze excursie is een initiatief van Kootwijk Groen. Kootwijk Groen is dit jaar opgericht door enkele inwoners van Kootwijk die zich zeer verbonden voelen met de natuur in en rond Kootwijk en zich soms zorgen maken om de bescherming en beheer van natuur en landschap

Zanderdennen

De Zanderdennen is, met financiële steun van de provincie, in 1850 aangelegd op deze voedselarme zandgrond om de akkers en weiden rond het dorp Kootwijk te beschermen tegen het steeds verder oprukkende stuifzand. Er zijn in die tijd meerdere dennensingels aangelegd, maar de Zanderdennen is de enige die is overgebleven en is daarmee een van de oudste cultuurbossen in de omgeving.

Vroeger is er ongetwijfeld hout geogst uit de Zanderdennen maar nu al minstens 50 jaar niet meer. Door spontane natuurlijke processen is er een mooi gevarieerd bos ontstaan met een relatief grote biodiversiteit. Er staat en ligt veel 'dood' hout. Wim vertelt dat ongeveer 30% van alle organismen in een bosesysteem afhankelijk is van dood hout: 'dood hout leeft'. Hij wijst ons op de vele gaten in het dode hout die zijn gemaakt door de specht: groene specht, zwarte specht, grote en kleine bonte specht. We zien dat de boomklever

dankbaar gebruikt maakt van deze gaten om te nestelen. Er is veel natuurlijke broedgelegenheid voor holenbroeders aanwezig in de Zanderdennen.

In een ver verleden was hier een kale vlakte, maar nu is er de aangename rust en luwte van een prachtig oud bos, met veel soorten bosvogels. Ook is er in het gebied een dassenburcht en vind je overal de rustplaatsen van wilde zwijnen en edelherten.

Tijdens deze uitleg komt de raaf al roepend overvliegen. Deze vogel was uitgestorven in Nederland, maar is in de 60er jaren van de vorige eeuw weer uitgezet op o.m. de Midden-Veluwe en is nu weer een standvogel in dit gebied.

Vervolgens wijst Wim op de kluit van een forse omgewaaide dennenboom.

Deze kluit heeft een mooie rode kleur. De roodverkleuring van het zand is waarschijnlijk (er bestaan ook andere theorieën) veroorzaakt door het branden van houtskool in zgn. meilers. De houtskool gebruikte men voor het verhitten van de smeltovens voor ijzererts. Het ijzererts werd in de ijzertijd (1000 jr voor Chr) gewonnen uit ijzeroer uit o.m. zgn. klapperstenen die hier in de bodem werden en worden gevonden.

Wim laat ons twee door Otto Thomassen (een verdienstelijk amateurarcheoloog uit Kootwijk) gevonden klapperstenen zien. De stenen bestaan uit door ijzeroxide aaneengeklitte zandkorrels. Vaak zit in het centrum van een klappersteen een klompje uitgedroogde leem. Als je de steen beweegt hoor je “geklapper”.

We staan stil bij de resten van een oude en nog deels in tact zijnde eikenwal. Deze wal was de scheiding tussen de kale vlakte van heidevelden en zandverstuivingen en de Kootwijkse landbouw- en weidegronden. Op een groot deel van de landbouwgronden zijn vanaf 1899 bomen geplant t.b.v. de houtproductie. Tegenwoordig is het bosbeheer ook gericht op het behoud en de ontwikkeling van natuurwaarden en kent het een belangrijke functie voor de recreatie / natuurbeleving.

We verlaten het bos en begeven ons naar het Kootwijkerzand. Vrij in het begin worden we gewezen op een uitgedroogde drol. Deze is afkomstig van een wolf.

Het is bekend dat er op de Midden Veluwe een vrouwtjeswolf leeft en deze doet dus ook het Kootwijkerzand aan.

In de loop der jaren is op diverse plaatsen in het Kootwijkerzand spontaan bos ontstaan. Als je de vele zaailingen van de grove den niet op tijd weghaalt ontstaat er een gesloten bos. Tussen de Zanderdennen en het open deel van het Kootwijkerzand zien we zo'n spontaan

gevormd bos. Er groeit pleksgewijs veel lijsterbes en hier en daar wat hulst onder het dennenbos. Van beide soorten wordt veel gegeten door de edelherten.

Wim laat zien dat zand hier dicht groeit en dat er veel van de begroeiing weggehaald moet worden om het zand / het open terrein open te houden. Staatsbosbeheer zorgt daar voor. Er wordt veel gedaan door de vrijwilligersgroep van Staatsbosbeheer. We constateren dat aan de noordzijde van het zand de vele dennetjes al weer behoorlijk een gesloten bos dreigen te vormen.

We staan stil bij een paar jeneverbesstruiken (mannelijke). Wim vertelt dat we in Nederland drie inheemse naaldhoutsoorten kennen: de jeneverbes, de taxus en de grove den. De jeneverbes is tweehuizig, dat wil zeggen dat er zowel mannelijke als vrouwelijke exemplaren van deze soort zijn.

Vanaf 1899 is het Kootwijkerzand door Staatsbosbeheer op grote schaal beplant met grove dennen. De beplanting kende twee belangrijke doelen: het definitief vastleggen van het

stuifzand dat al eeuwenlang een grote bedreiging vormde voor de streek en het op gang brengen van een adequate houtproductie in Nederland, vooral ook om daarmee te kunnen voorzien in de behoefte van mijnhout: het stamhout van de grove was uitnemend geschikt voor het stutten van de schachten en gangen in de steenkolenmijnen.

Het huidige (open deel) van het Kootwijkerzand (ca. 700 ha) is destijds gespaard uit de ontginningen. Op oude beheerkaarten van de boswachterij is te zien dat ook dit deel van het zand al keurig in genummerde vakken was verdeeld voor de ontginning met dennenaanplant. De toenmalige directeur van Staatsbosbeheer, Etienne Daniël van Dissel (1872-1959) bosbouwkundige, zag dat er met de bebossing een indrukwekkend landschap met bijzondere natuurwaarden verloren ging. Daarom gaf hij de fotograaf en kunstenaar Willem Scherjon (1878-1939) uit Utrecht opdracht om de meeste karakteristieke plaatsen in dit uitgestrekte gebied op foto vast te leggen. In de jaren 1911-1913 werden de foto's genomen en op glasplaatnegatief (30x40cm) vastgelegd. Dit werk resulteerde vervolgens in 1926 tot de prachuitgave 'De Zandverstuivingen bij Kootwijk in Woord en Beeld' een grote platenatlas met 41 fraaie heliogravures en bijbehorend tekstboek. De bebossing ging intussen door totdat werd besloten om een deel van ca. 700 ha definitief uit te sparen uit de ontginning en te bestemmen tot Staatsnatuurreservaat (1929), het huidige Kootwijkerzand.

Sinds de jaren '50 van de vorige eeuw zijn er regelmatig stukken spontaan gevormd dennenbos gekapt om het zand / open terrein zoveel mogelijk vrij te houden van bomen. Te zien is, dat het noodzaak is dit voortdurend bij te houden: de bosvorming op 'het zand' gaat in rap tempo voort.

Op het zand luisteren we naar de zang van de boomleeuwerik. De boomleeuwerik is gebonden aan dit soort biotoop en zijn zang is hier in het vroege voorjaar volop te horen. Bij de eerste zonnige dagen in het vroege voorjaar 'jubelt het zand'.

Bijna aan het einde van de wandeling komen we langs de 'damesberg'. Een stuifheugel beplant met dennen die haar naam te danken heeft aan het feit dat vroeger de vrouwen van de in Kootwijk logerende notabelen een wandeling maakten en vervolgens op deze heugel gingen rusten.

Met dank aan Wim Huijsman en zijn vrouw Mary voor haar zinvolle aanvullingen aan deze leerzame en interessante excursie naar de Zanderdennen en het Kootwijkerzand.

Huijsman

Tekst : Peter Bloemendal en Wim

Beeldmateriaal : Annelies van Rheenen

'Kootwijk Groen'